

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Till: Länsstyrelsen
Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

ÖVERKLAGANDE
2022-02-28

Överklagande av bygglov för Tranbodarne 11, Södermalm, dnr 2021-15391-575

Sammanfattande ståndpunkt

Samfundet S:t Erik motsätter sig förslaget i sin helhet, då vi anser att den bearbetning som gjorts av föregående förslags volymer enbart är marginell. Vi vidhåller därmed att åtgärderna:

- innebär en förvanskning av en märkesbyggnad med mycket högt kulturhistoriskt värde
- medför en påtagligt negativ påverkan på Södermalms stadssilhuett
- strider mot gällande detaljplan med avseende på de föreslagna takvåningarnas höjd och takvinkel.

Bakgrund

Stadsbyggnadsnämnden biföll 2022-01-17 en förnyad ansökan om bygglov för fastigheten Tranbodarne 11. Det tidigare bygglovet (dnr 2020-06407-575) prövades och upphävdes av Länsstyrelsen med motiveringen ”Det sätt som tillbyggnaden genomförs på innebär härigenom en förvanskning av byggnaden enligt 8 kap. 13 § PBL. Vid den avvägning som ska göras mellan de allmänna och enskilda intressena i 2 kap. 1 § PBL anser länsstyrelsen att det allmänna intresset av att byggnaden inte förvanskas väger tyngre än Tranbodarne 11 KB:s intresse av att få genomföra de önskade åtgärderna”.

Samfundet S:t Eriks synpunkter

Den föreslagna påbyggnaden av Tranbodarne 11 innebär en grav förvanskning av byggnadens kulturhistoriska värden med hänvisning till PBL 8 kap, 13,14, och 17 §§, samt innebär påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och dess särdrag med fronten mot vattenrummet [AB 115], enligt MB 3 kap 6 §.

Samfundet S:t Eriks tidigare synpunkt kvarstår; den föreslagna takarkitekturen förstärker en för den centrala staden negativ utveckling, där ett arkitektoniskt oförmedlat och volymmässigt förgrovat taklandskap växer fram-

Förslaget för påbyggnad av KF-huset, med en generell höjning av byggnaden samt den indragna takvåningen innebär att bakomliggande bebyggelse avskärmas. Detta innebär i sin tur att Södermalms silhuett i fjärrvyer från norra delarna av den centrala staden förlorar i komplexitet och djupverkan, vilket utgör en negativ påverkan på Riksintresset.

Påbyggnaden påverkar även vyer från Södermalm mot den centrala stadsarkipelagen och Gamla Stan negativt.

Förslaget strider mot intentionerna uttryckta i bilagan till *Översiktsplan för Stockholm, Riksintressen enligt miljöbalken* (se bilaga 1).

Då förslaget även är planstridigt (DP1000) avseende höjd och takvinkel anser Samfundet S:t Erik att en förnyad planprocess krävs.

Samfundet S:t Erik hemställer att Länsstyrelsen upphäver byggnadsnämndens beslut om bygglov för Tranbodarne 11 på grundval av ovan redovisade synpunkter och fakta.

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Jonas Berglund
Styrelseledamot

Lotta von Liewen Wistrand
Adjungerad ledamot

Bilagor:

1. Utdrag ur *Översiktsplan för Stockholm, Riksintressen enligt miljöbalken*, bilaga till godkännandehandling (2015)
2. *Överklagande av bygglov för Tranbodarne 11, KF-huset, dnr 2020-06407-575, 2021-01-13*
3. *Tranbodarne 11, Södermalm, angående ansökan om bygglov för påbyggnad av tak, dnr 2020-06407-575, 2020-08-20*

Ur *Översiktsplan för Stockholm, Riksintressen enligt miljöbalken*, bilaga till godkännandehandling (2015)

Värdebärande uttryck för Riksintresset Stockholms stad med Djurgården [AB 115]

Stockholmska särdrag (s.16)

Andra Stockholmska särdrag som anpassningen till naturen, fronten mot vattenrummen och Stockholms inlopp, både från Saltsjön och Mälaren. Vyerna från viktiga utsiktspunkter, blickfång, kontakten med vattnet. De tydligt avläsbara "årsringarna" i stadsväxten. Stenstadens tydliga yttre gräns. Stadssiluetten med den begränsade hushöjden där i stort sett bara kyrktornen och offentliga byggnader tillåtit höja sig över mängden. Byggnader och miljöer med anknytning till konstnärliga verk och historiska personer

Stadens siluett är baserad på kontraster mellan stenstadens bebyggelsemassa och enstaka accenter (s. 20)

Stockholms innerstad har en siluett som medvetet gestaltats genom århundraden utifrån de förutsättningar Stockholmslandskapet ger. Spelet mellan Södermalms höjder, åsryggen som löper genom staden, de lägre liggande delarna på Norrmalm och Östermalm och de öppna vattenrummen ger stadslandskapet unika kvaliteter.

Dagens siluett är baserad på kontraster mellan enstaka accenter och den stora, mer enhetliga byggnadsmassan med sitt varierade och ofta småbrutna taklandskap. Grundanslaget i dagens stadssiluett utgörs av stenstadens stora sammanhållna bebyggelsemassa på Norrmalm och Östermalm. Bebyggelsen här uppfördes till största delen under 1800-talets senare del och bildar den största samlade årsringen i stadsväven. Bebyggelsen utgör även den fond mot vilken Gamla stan, Riddarholmen, Stadshuset och innerstadens representativa stadsfronter avtecknar sig söderifrån.

Vyerna och blickfången från stadens utsiktsplatser är berömda (s. 20)

Lokaliseringen på öarna ger möjlighet att uppleva staden från många olika vinklar, och de öppna vatten som omger Stockholm skapar vida perspektiv som ger siluetten en extra stor betydelse. Vyerna från stadens utsiktsplatser är berömda, välbesökta och omskrivna i litteraturen. Besökaren bjuds på ett panorama av Stockholms stadslandskap och siluett från högt belägna punkter som exempelvis Mosebackes terrass, Skinnarviksberget, Fjällgatan, Skansen, Fåfången, Vita bergen och Observatorielunden. Dessa vyer är viktiga att ta hänsyn till i stadsbyggandet.

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Till: Länsstyrelsen i Stockholms län
Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

ÖVERKLAGANDE
2021-01-13

Överklagande av bygglov för Tranbodarne 11, KF-huset, dnr 2020-06407-575

Bygglovets innebär att befintliga takpåbyggnader, inkluderande landskapsarkitekten Ulla Bodorffs takterrasser, rivs och ersätts med nya, högre påbyggnader för kontor och restaurangverksamhet.

Samfundet S:t Eriks sammanfattade ståndpunkt

Samfundet S:t Erik motsätter sig förslaget i sin helhet enligt vårt tidigare yttrande av 2020-08-10 och öppna brev av 2020-12-10 (bilaga 1 och 2). Åtgärderna innebär en grav förvanskning av byggnadens kulturhistoriska värden med hänvisning till PBL 8 kap, 13, 14 och 17§§ och 2 kap 6 §. Vidare innebär förslaget påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården och dess särdrag med fronten mot vattenrummet, enligt MB 3 kap 6 §.

Historik

Det s.k. KF-huset ritades ursprungligen av arkitekten Gustav Wickman och uppfördes 1909–1910 för att rymma lager, kontor och bostäder. Kooperativa Förbundet (KF) övertog byggnaden på 1920-talet och lät bygga om den efter ritningar av arkitekterna Eskil Sundahl och Olof Thunström, vilka båda tillhörde KF:s arkitektkontor. På 1940-talet tillkom på initiativ av KF:s styrelse takträdgården vars syfte var att tillföra en rekreativ utemiljö för de anställda.

Landskapsarkitekten Ulla Bodorff anlätades för att i samarbete med Thunström utforma takträdgården som när den stod klar bestod av flera muromgärdade uterum med olika funktioner, såsom Skulpturterrassen, Gymnastikterrassen med duschar för kvinnlig och manlig personal, Plagen, Solariet, Rosengården och Vildmarken. I några av trädgårdsrummen skapades vyer över Stockholm genom öppningar i murarna, vilket anspelade på Corbusiers Villa Savoye. Vid invigningen 1944 beskrevs anläggningen som ”ganska enastående i Sverige t.o.m. i norra Europa” (DN 1944-09-16, s. 19).

Kulturhistoriskt värde och lagrum

Fastigheten är i sin helhet grönklassificerad av Stadsmuseet, vilket innebär att den är särskilt värdefull ur historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt. För en sådan byggnad ska PBL 8 kap, 13, 14 och 17§§ tillämpas bl.a. innebärande att byggnaden inte får förvanskas och att underhåll och ändringar ska anpassas till såväl omgivningens karaktär som byggnadens kulturhistoriska värden. Vidare ska enligt PBL 2 kap 6 § bebyggelse och byggnadsverk utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverkan.

Fastigheten Tranbodarne 11 utgör en väl synlig del av stadens och Södermalms front mot vattenrummet. Den ökade byggnadshöjden skulle inverka negativt på stadssiluetten och därmed innebära påtaglig skada på Riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården enligt MB 3 kap 6 § om riksintressen för kulturmiljövården.

Därtill har takträdgården, vars grundstruktur fortfarande är delvis bevarad, ett synnerligen stort kulturhistoriskt och arkitektoniskt värde, dels som miljö, dels som ett verk av Ulla Bodorff i hennes egenskap av förgrundsfigur inom landskapsarkitektur i Sverige och en av dem som introducerade funktionalismen i den nordiska landskapsarkitekturen.

Samfundet S:t Erik hemställer att bygglov för Tranbodarne 11 upphävs i sin helhet med hänvisning till PBL 8:e kap 13, 14 och 17 §§, 2 kap 6§ samt MB 3 kap 6§ och att Ulla Bodorffs ikoniska takträdgård återställs.

Stockholm den 13 januari 2021

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Susanne Ingo
Styrelseledamot

Jonas Berglund
Styrelseledamot

Bilagor:

1. Tranbodarne 11, Södermalm, yttrande angående ansökan om bygglov för påbyggnad av tak, dnr 2020-06407-575, 2020-08-10
2. Öppet brev: ”Verk av kvinnliga landskapsarkitekter utplånas”, 2020-12-10

Samfundet S:t Erik
Stockholm

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

YTTRANDE
2020-08-20

Tranbodarne 11, Södermalm, angående ansökan om bygglov för påbyggnad av tak, dnr 2020-06407-575

Förslaget som ligger till underlag för ansökan om bygglov innebär att Katarinahusets befintliga takterrasser med anläggningar, planteringar och påbyggnader rivs och ersätts med nya påbyggnader. Syftet är att utveckla restaurangverksamheten i anslutning till restaurang Gondolen.

Vår ståndpunkt

Vi, professor Catharina Nolin och Samfundet S:t Erik, motsätter oss rivningen av den befintliga anläggningen med motivet att höga kulturvärden i form av landskapsarkitekt Ulla Bodorffs högmodernistiska terrassanläggning går förlorade. Vi anser även att den föreslagna takarkitekturen ytterligare förstärker en för stadsmiljön negativ utveckling, där ett arkitektoniskt oförmedlat taklandskap växer fram. Således avvisar vi förslaget i sin helhet, till förmån för ett varsamt återställande av den ikoniska takträdgården skapad av Ulla Bodorff.

Bakgrund och beskrivning av terrassanläggningens kulturmiljövärde

Kooperativa Förbundets takträdgård på huvudkontoret vid Slussen tillkom efter ett beslut från förbundets styrelse 1941 med syfte att ge de anställda – då nästan 1000 personer – möjlighet till rekreation under arbetstid. Att skapa en rekreativ miljö på arbetsplatsen med möjlighet till vila under lunch- och kafferaster ansågs särskilt viktigt då det saknades grönområden i denna del av staden. Uppdraget att utforma den gick till landskapsarkitekten Ulla Bodorff, som redan vid denna tid sågs som en av de ledande inom yrket, i samarbete med Olof Tunström som ritat huset.

Takträdgårdens rumsliga indelning gjordes med utgångspunkt i byggnadskropparnas grundform och de trapp- och hisstorn som stack upp över takytan. Trädgårdsrummen gavs olika karaktär och fyllde olika funktioner. Skulpturterrassen var som namnet anger tänkt för skulpturutställningar, men den fungerade även som en mötesplats för de anställda. Gymnastiken med duschar för kvinnlig och manlig personal, Plagen med sandyta och det glasövertäckta och vindskyddade Solariet anknuter direkt till tidens ideologiska tankar om vikten av rörelse utomhus och friluftsliv och visar hur både Kooperativa Förbundet och Ulla Bodorff låg i framkant när det gällde att omsätta dessa ideal i takträdgården. Flera av delarna kontrasterade mot varandra, som Rosengården med sina rosor, Vildmarken med vårblooming av vitsippor och blåsippor liksom Åttkanten med blommande buskar och perenner. Rumsligheten blev extra påtaglig genom väggarna som ramade in rummen och fönstren och skapade utblickar över staden – som tavlor på väggarna, vilket ger likheter med Le Corbusiers arkitektur, som Villa Savoye.

Trädgården fungerade alltså både utåt och inåt, att skapa vyer ut över Stockholm och att fungera som miljöer för olika aktiviteter inåt. Takkonstruktionen gjorde att jorddjupet begränsades till trettio centimeter och valet av växter begränsades till sådana som klarade detta och som inte blev alltför stora.

Ulla Bodorff – en av sin tids mest framträdande landskapsarkitekter

Ulla Bodorff (1913-1982) var under flera decennier en av landets ledande landskapsarkitekter med internationell räckvidd. Med sina många bostadsområden, bostadsgårdar, industrimiljöer, folkparker, arbetsplatser och begravningsplatser kom hon att sätta stor prägel på svenska vardagsmiljöer från omkring 1940 till 1970-tal (Reimersholme, Mälarblick, Riksby, Skånska Cements fabrik i Stora Vika med tillhörande trädgårdar för de anställda i samhället Marsta, Fröslunda i Eskilstuna, ca 100 folkparker över hela landet). Verk av kvinnliga landskapsarkitekter försvinner i allt högre grad, vilket leder till att den redan existerande snedvridna representationen inom landskapsarkitektur kommer att bli ännu tydligare. Med sina många internationella kontakter genom sitt arbete i International Federation of Landscape Architects (IFLA) hade hon en framträdande roll i att arbeta för professionaliseringen av landskapsarkitektyrket och för att påvisa behovet av kvalificerade landskapsarkitekters medverkan i alla stora byggprojekt.

Samlad bedömning

Takträdgården har ett synnerligen stort kulturhistoriskt och arkitektoniskt värde, dels som miljö, dels som ett verk av Ulla Bodorff och är rikligt omskriven, och publicerad av Bodorff själv i *Trädgårdskonst* 1948.¹ Då de grundläggande strukturerna av trädgården ännu finns kvar är det nu ett ypperligt tillfälle att återskapa den, särskilt som den med sitt innehåll och sin utformning äger stor aktualitet i det samhälle vi nu lever i och kommer att ha framför oss. Att utradera ett verk av Ulla Bodorff är att jämställa med rivning av byggnader av uppmärksammade arkitekter som Lars Israel Wahlman, Gunnar Asplund eller Ivar Tengbom.

Vi, professor Catharina Nolin och Samfundet S:t Erik, hemställer därför att förslaget avvisas i sin helhet, till förmån för ett varsamt återställande av Ulla Bodorffs ikoniska takträdgård.

Stockholm den 20 augusti 2020

Catharina Nolin

Professor i konstvetenskap vid Institutionen för kultur och estetik, Stockholms universitet och forskare med inriktning på historiska parker och gestaltade landskap

För Samfundet S:t Erik

Monica Andersson
Ordförande

Jonas Bergström
Styrelseledamot

¹ Ulla Bodorff, "Kooperativa Förbundets takträdgård i Stadsgården", *Trädgårdskonst. Den moderna trädgårdens och parkens form*. Stockholm 1948, s. 492–499